

Thomas A. FUDGE, *Jerome of Prague and the Foundations of the Hussite Movement*, Oxford University Press, New York 2016
379 s., ISBN 978-0-19-049884-9

V roce 2016 uplynulo 600 let od smrti nonkonformního českého realisty Jeronýma Pražského. Osobnost pražského apoštola wyclifismu je tuzemské odborné i laické veřejnosti všeobecně známa zásluhou několika generací moderních husitologů, bezpochyby nejvíce díky Františku Šmahelovi. Právě Šmahel společně s Gabrielem Silagim vydali v roce 2010 Jeronýmovo dochované dílo v prestižní ediční řadě Corpus christianorum. Continuatio mediaevalis.¹ Závěry Šmahelova dlouholetého výzkumu pak shrnuje jednak obsáhlá německá předmluva k edici, jednak její česká rozšířená monografická podoba.² Filosofickým aspektům devíti dnes známých Jeronýmových děl se u nás dlouhodobě věnoval rovněž Vilém Herold,³ v zahraniční zejména polský historik filosofie žijící v pařížském exilu Zénon Kažuza,⁴ po roce 2000 švýcarská filosofka Christine Blättler,⁵ v posledních několika letech je intenzivně analyzuje Ota Pavlíček.⁶ Do této úzké skupiny specialistů na osobnost a dílo Jeronýma Pražského se u příležitosti výročí zařadil i Thomas Fudge.

1) *Magistri Hieronymi de Praga Quaestiones, Polemica, Epistulae*, edd. František ŠMAHEL – Gabriel SILAGI, Turnhout 2010 (= Corpus christianorum. Continuatio mediaevalis 222; Magistri Iohannis Hus Opera omnia XXVIIA, Supplementum I).

2) František ŠMAHEL, *Život a dílo Jeronýma Pražského. Zpráva o výzkumu*, Praha 2010.

3) Vilém HEROLD, *Pražská univerzita a Wyclif. Wyclifovo učení o ideách a geneze husitského revolučního myšlení*, Praha 1985, zvláště s. 204–219; Týž, *Wyclif und Hieronymus von Prag. Zum Versuch einer „praktischen“ Umdeutung der Metaphysik in der spätmittelalterlichen Ideenlehre*, in: Knowledge and the Sciences in Medieval Philosophy. Proceedings of the Eighth International Congress of Medieval Philosophy III, edd. Reijo Työrijoja – Anja Inkeri Lehtinen – Dagfinn Føllesdal, Helsinki 1990, s. 212–223; Týž, *Der Streit zwischen Hieronymus von Prag und Johann Gerson. Eine spätmittelalterliche Diskussion mit tragischen Folgen*, in: Sociétés et Église. Textes et discussions dans les universités d'Europe centrale pendant le moyen âge tardif, ed. Sophie Włodek, Turnhout 1995 (= Rencontres de Philosophie Médiévale 4), s. 77–89; Týž, *Jan Hus a husitství*, in: Dějiny politického myšlení II/2. Politické myšlení pozdního středověku a reformace, edd. Vilém Herold – Ivan Müller – Aleš Havlíček, Praha 2011, s. 237–320, zde s. 281–289.

4) Zénon KAŽUZA, *Le chancelier Gerson et Jérôme de Prague*, Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Âge 51, 1984 [vyd. 1985], s. 81–126; Týž, *Jérôme de Prague et le 'Timée' de Platon*, Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Âge 61, 1994, s. 57–104; Týž, *La question de Jérôme de Prague disputée à Heidelberg*, in: Langages et philosophie. Hommage à Jean Jolivet, edd. Alain de Libera – Abdelali Elamrani-Jamal – Alain Galonnier, Paris 1997 (= Études de philosophie médiévale 74), s. 123–152. Všechny tyto texty byly později zařazeny do souboru autorových studií *Études doctrinales sur le XIVe siècle. Théologie, Logique, Philosophie*, Paris 2013 (= Études de philosophie médiévale 101), s. 207–332.

5) Christine BLÄTTLER, *Delikt: Extremer Realismus. Philosophie zwischen Politik und Theologie im vorrevolutionären Prag*, Sankt Augustin 2002.

6) Výběrově: Ota PAVLÍČEK, *Two Philosophical Texts of Jerome of Prague and his Alleged Designation of Opponents of Real Universals as Diabolical Heretics*, The Bohemian Reformation and Religious Practice 8, 2011 (= Filosofický časopis, Special Issue 3/2011), s. 52–76; Týž, *La dimension philosophique et théologique de la pensée de Jérôme de Prague*, disertační práce obhájená na Université Paris-Sorbonne (Paris IV) v režimu cotutelle s Husitskou teologickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze, Paris – Praha 2014; Týž, *Wyclif's Early Reception in Bohemia and His Influence on the Thought of Jerome of Prague*, in: Europe After Wyclif, edd. J. Patrick Hornbeck II – Michael Van Dussen, New York 2017, s. 89–114;

Po pentalogii o Janu Husovi se původem kanadský historik odhodlal vylíčit duchovní svět a eskapády dalšího hrdiny české reformace. Jeroným stál v průběhu života vždy aktivně po boku Jana Husa a oba se po své mučednické smrti stali předmětem uctívání v kolektivní paměti utrakvistu a reformace. V historiografii byl Jeroným dlouho přehlížen, protože hlavní pozornost historiků byla namířena na mnohem slavnějšího betlémského kazatele, jenž byl považován za hlavní osobnost i strůjce české reformace. Fudgeovým cílem a ambicí je tento stav změnit a rozšířit povědomí o pražském realistovi mezi zahraničními badateli, kteří se profesionálně věnují kulturním dějinám středověku či dějinám reformace. Autor se ve své intelektuální biografii pokouší podat komplexní pohled na Jeronýma Pražského dle současného stavu vědeckého poznání, zejména pak vyzdvihnout málo známé aspekty jeho významu pro českou reformaci.

Vytyčený cíl je vzhledem ke komplexnosti života i díla pražského realisty velmi ambiciózní. Bohužel autorův způsob práce se zvolenými prostředky je – podobně jako v kontroverzní husovské pentalogii – dosti nestandardní a výsledek je opět plný rozporů. Fudge ve své monografii obhájí dvě hlavní teze: (1) Jeronýmův život a myšlení byly záramovány osudovým střetem s prominentním pařížským nominalistou Janem Gersonem († 1429), jenž umně využil mašinerie koncilního procesu pro eliminaci svého názorového oponenta. (2) Jeronýmův metafyzický realismus, založený na svébytné interpretaci Wyclifovy teorie univerzálií, byl z dobového doktrinálního hlediska teologickým omylem i herezí a přispěl k jeho odsouzení a smrti. Na ploše devíti kapitol autor obě teze zevrubným způsobem obhájí a podrobněji rozpracovává.

V úvodu se Fudge otevřeně zaštiťuje výsledky českého bádání, přičemž se jmenovitě odvolává na Františka Šmahela a Viléma Herolda. Zároveň si počíná velmi zvláště, když ve své knize pracuje s dnes již dávno antikvovanými závěry, případně velmi selektivně reflektuje výzkum mladších českých kolegů, nebo jej naprosto pomíjí. Velmi domýšlivá je pak Fudgeova sebe prezentace jakožto prvního badatele, který kdy napsal, pokud zohledníme tři nejvýznamnější vědecké jazyky (angličtinu, němčinu a francouzštinu), původní moderní monografii o Jeronýmovi Pražském. Pokud přijmeme Fudgeova jazyková kritéria, ve své knize bohužel vůbec nezohledňuje – i v českém bádání poměrně málo známou – německy psanou monografii od Christine Blättler z roku 2002, věnovanou Jeronýmovým filosofickým názorům v kontextu debat pozdního středověku. Autor svou výhradní závislost na českém bádání a neznalost současného stavu diskuse o intelektuálních dějinách 14. století maskuje svou již pověstnou „kreativní metodou psaní“. Její základ tvoří odkazy na historiografickou produkci pocházející z šedesátých let 20. století či na ještě starší práce. S pomocí často již dnes neplatných a zastaralých interpretací autor formuluje vlastní alternativní závěry, jež jsou mezi badateli velmi dobře známé již z Fudgeovy husovské pentalogie.

Týž, *Jeroným Pražský jako čistý filosof? K myšlenkovému vlivu Jeronýmova akademického díla a k teologické dimenzi myšlení*, in: Jeroným Pražský. Středověký intelektuál, mučedník české reformace a hrdina národní tradice, ed. Týž, Praha 2018 (= Europaea Pragensia 10), s. 11–34.

Největší slabinu knihy představuje absence propojení výsledků českého bádání, z něhož autor zcela nepokrytě vychází, s hlavními narativy současné mediévistiky. Zarážející je Fudgeova neschopnost srozumitelným způsobem představit mezinárodnímu publiku, postrádajícímu české historické předporozumění, základní biografický rámec včetně prostředí a diskursu, ve kterém se pražský realista pohyboval. Hlavní kostra Jeronýmova životního osudu a její líčení je v monografii zjednodušena na nejvyšší možnou míru, přitom však chybí jasná chronologie vyprávění; čtenář je zahlcen výčtem neznámých jmen či míst, jež jsou často dohromady spojena bez sebemenší vzájemné souvislosti či koherentního vysvětlení. Jako celek tvoří Fudgeův narativ velmi nesourodý a značně bizarní literární prostor.

Výše uvedené výtky jsou nejzřetelněji patrné v první a nejproblematičtější části monografie (s. 8–111), kde se autor věnuje Jeronýmově akademické kariéře, pobytu, cestám či polemickým debatám v Praze, Oxfordu, Paříži, Kolíně nad Rýnem i Heidelbergu a interpretacím filosofických děl z let 1406 až 1409. O něco kvalitativně lepší a fundovanější je druhá rozsáhlá partie knihy (s. 112–253), kterou Fudge začíná výkladem genealogie obrazoborectví v české reformaci, jež spojuje s Jeronýmovou evangelizační misí a účastí na výtržnostech s ničením obrazů po roce 1410. Nejvíce prostoru v druhé části věnuje autor popisu Jeronýmova obvinění z hereze a vyšetřování ve Vídni, zejména detailům průběhu koncilního procesu v Kostnici jakožto vyvrcholení Jeronýmova střetu s Gersonem, který využil svého mocenského postavení k vyrovnání účtů z minulosti. Fudge se bohužel v této části z valné většiny spokojil s pouhým přepsáním notoricky známých událostí pomocí dostupných historických pramenů, opět bez náležité reflexe současné odborné debaty.

Největší přínos pro současný diskurs představuje třetí, poměrně krátká část knihy (s. 254–300), v níž autor shrnuje dochované literární zprávy od Jeronýmových současníků, liturgické a obrazové památky o uctívání, kolektivní paměti utrakvistu a reformační tradici. Cenné jsou bezesporu přílohy – anglické překlady důležitých dokumentů o Jeronýmově životě a myšlenkovém světě (s. 301–343). Mezinárodnímu publiku tím byly zpřístupněny další dva autentické Jeronýmovy spisy (*Štít víry* a *Chvála svobodných umění*), dále výbor z jeho listáře a několik dokumentů z kostnického procesu včetně svědectví slavného italského humanisty Poggia Braccioliního († 1459) o Jeronýmově mučednické smrti. V případě překladů dvou vlastních Jeronýmových děl je však škoda, že je Fudge nedoprovodil podrobnějším úvodem a hlavně komentářem, který by současnému čtenáři usnadnil porozumění těmto textům.

Fudgeova monografie obohacuje současnou historiografii pouze shrnutím dochovaného materiálu týkajícího se Jeronýmova uctívání v kolektivní paměti. Diskutabilní je autorův způsob zdůvodnění obou hlavních tezí a narativ, který kolem nich vytvořil. První závěr, podle něhož byl Gerson Jeronýmovým nejvýznamnějším oponentem, není v žádném případě originální a v odborném bádání je již několik dekád všeobecně akceptován. Fudge si však historickou realitu značně zjednodušil, když doktrinální spor mezi oběma mysliteli vylíčil pouze prizmatem Jeronýmova pojetí idejí. V knize zcela zamlčuje jednu podstatnou skutečnost. Střet mezi oběma mysliteli a doktrinálními školami probíhal nejenom na půdě metafyziky a filosofické

teologie, ale také v registru přírodní filosofie a ontologie, logiky a sémantiky, či dokonce etiky. Spor je dnes chápán v mnohem širších souvislostech jako konkurenční zápas dvou odlišných řešení dobové krize autority a víry či dvou různých pokusů o teoretickou legitimizaci jistoty a zřejmosti.

Autor zcela pomíjí i další historické skutečnosti, například že kontroverze obou myslitelů byla předzvěstí ostrých sporů mezi nominalisty a realisty, které probíhaly v průběhu celého 15. století a jejichž pomyslný vrchol představoval výnos proti nominalismu vydaný 1. března 1478 francouzským králem Ludvíkem XI. Fudge shrnuje doktrinální kontext polemiky mezi Jeronýmem a Gersonem na základě výzkumu Zénona Kažuzy, ignoruje však současné důležité interpretace od Christine Blättler, Maartena J. F. M. Hoenena, Kantika Ghoshe a řady dalších.⁷ V aktuální debatě je detailně diskutován Gersonův návrh na reformu univerzitního studia a jeho hlavní principy. Jeho základ tvoří odmítnutí metalingvistického paradigmatu v teologii a přírodní filosofii spolu s dědictvím anglické filosofické tradice 14. století, dále pak návrat ke studiu tradičních výkladů Tomáše, Bonaventury, Jindřicha z Gentu či Duranda ze Saint-Pourçain, případně k pastorálním textům Augustinovým, Řehoře Velikého, Bernarda z Clairvaux nebo Richarda od Sv. Viktora. V tomto směru by bylo přínosem, pokud by Fudge alespoň hrubým způsobem načrtl Jeronýmův alternativní návrh, který obsahuje jeho *Chvála svobodných umění*, vyhodnotil styčné plochy obou vizí a upozornil na jejich podstatné rozdíly. Nepochybně zcela zapadne Fudgeova teze o Jeronýmovi Pražském jako realistickém „anti-Bielovi“ (s. 73), tj. mysliteli, jenž svým příklonem k Wyclifovi rehabilitoval realismus v pozdním středověku. Jedná se o interpretaci inspirovanou výzkumem Heika Obermana, který v rámci reformačního narativu rozvinul tezi o významu Gabriela Biela jako myslitele, jenž zásadním způsobem ovlivnil teologii Martina Luthera tím, že rehabilitoval nominalistickou tradici s dědictvím Ockhama, Holcota, Řehoře z Rimini a Petra d'Ailly.⁸ Vše dnes nasvědčuje tomu, že Jeroným patřil do širšího proudu realistické tradice, jež se znovu vracela na intelektuální scénu od padesátých až šedesátých let 14. století zásluhou Mikuláše Astona († po 1370), Richarda Brinkleyho († asi 1379) či Jana Wyclifa a na přelomu 14. a 15. století díky oxfordským a pražským realistům. Jeronýmovým přínosem zdá se byla jeho specifická interpretace Wyclifovy koncepce univerzálií s návratem k praotci realismu, Platónovi.

Platnost druhého Fudgeova závěru o konsekvencích a dopadech Jeronýmova metafyzického realismu není absolutní, jak jej ve své monografii prezentuje, nýbrž pouze částečná. První část, která poukazuje na roli realistické filosofie v Jeronýmově odsouzení a mučednické smrti, je minimálně třicet let všeobecně přijímanou

7) Srov. např. Ch. BLÄTTLER, *Delikt: Extremer Realismus*; Maarten J. F. M. HOENEN, 'Modus loquendi platoniorum'. *Johannes Gerson und seine Kritik an Platon und den Platonisten*, in: *The Platonic Tradition in the Middle Ages. A Doxographic Approach*, edd. Stephen Gersh – Maarten J. F. M. Hoenen, Berlin – New York 2002, s. 325–343; Kantik GHOSH, *Logic, Scepticism, and 'Heresy' in Early Fifteenth-Century Europe: Oxford, Vienna, Constance*, in: *Uncertain Knowledge. Scepticism, Relativism, and Doubt in the Middle Ages*, edd. Dallas G. Denery II – Kantik Ghosh – Nicolette Zeeman, Turnhout 2014 (= *Disputatio* 14), s. 261–283.

8) Heiko Augustinus OBERMAN, *The Harvest of Medieval Theology. Gabriel Biel and Late Medieval Nominalism*, Cambridge, MA 1963.

interpretací. Část druhá – a Fudgeův údajný přínos do odborné debaty – se týká dopadu Jeronýmova myšlení na náboženskou praxi české reformace. Tento argument je však značně kontroverzní a kladu k němu velký otazník. Autor ve své monografii nikde přesvědčivě neprokazuje, co z Jeronýmova realismu obohatilo náboženskou praxi české reformace, případně jaká dochovaná pojednání pražského realisty byla recipována v utrakvistické tradici. Ani texty z liturgické praxe Fudge nepodrobil detailní analýze a spokojil se pouze s jejich prostým výčtem. Zásadní koncepční nedostatek monografie ovšem spatřuji v tom, že čtenář na jejích stránkách nikde nenachází jasnou odpověď na zcela základní otázku: Proč, na základě čeho a z jakého důvodu je možné spojit osobnost i dílo Jeronýma Pražského s pozdější tradicí české reformace?

Italský humanista Poggio Bracciolini uzavírá líčení Jeronýmova osudu v dopise svému příteli Leonardu Brunimu († 1444) prohlášením, že šlo o „muže hodného zapamatování“. To ovšem neplatí o knize Thomase Fudge. Ohromný potenciál, který osobnost a dílo Jeronýma Pražského představuje, zůstal v jeho monografii bohužel nevytěžen.

MARTIN DEKARLI